

Fragment uit *De schaduw van de verlichting*, Eddy Van Tilt (2014)

P186-188:

De synthese: de westerse moeite met gemeenschappelijkheid

We vertikken het.

Nog liever creperen we in eenzaamheid dan dat we hulp zouden vragen. Of pakken we pillen, of huren we een therapeut in. Liever toch dan onze kwetsbaarheid of onze pijn te laten zien. Liever dan onze afhankelijkheid of hulpeloosheid toe te geven. Hulp vragen is voor mietjes. Echte westerlingen dragen hun lot in schijnbaar emotioneel waardigheid. Soms zelfs in opperste isolement. Relatieloos. Zelf wikkend, zelf beschikkend, zelf langzaam stikkend. Desnoods met de dood tot gevolg.

Is dit een groteske boutade? Een mens zou het nog altijd mogen verhoppen, natuurlijk. Tot nu echter blijkt – wetenschappelijk onderbouwd – dat veel van dit verhaal bittere ernst is.

Op 12 maart 2010 verdedigde filosofe-sociologe Lilian Linders aan de Universiteit van Tilburg haar proefschrift *De betekenis van nabijheid. Een onderzoek naar informele zorg in een volkswijk*.

Haar proeflabo was de volkswijk *Drents dorp* in Eindhoven, waar van ruim vierhonderd personen diepte-interviews werden afgenomen.

De resultaten laten iets zien van onze menselijke natuur, waar we hierna verder zullen op focussen, maar vooral toch ook van deze menselijke cultuur.

De droom van sociale cohesie en van een samenleving waar de sterke schouders de zwakke spontaan mee schragen, blijft een mooie jaarlijks weerkerende kerstwens, maar een echte hulpzoeker mag er toch niet te veel van verwachten. Mensen die elkaar concreet helpen doen dat in onze contreien zelden uit burgerzin of uit afhankelijkheid aan de buurt. Als mensen elkaar helpen, is het omdat ze elkaar kennen en een persoonlijke relatie hebben, en meestal gaat het ook nog over mensen van dezelfde rang en stand.

Soort zoekt soort dus. Sterker nog: als er al één groep is waar elkaar hulp bieden evident is, waar solidariteit effectief handen en voeten krijgt, dan is het veelal juist de kring van de meest kwetsbare en gehavende mensen. De blinde die de lamme torst, en de lamme die de blinde de weg wijst. Bij wijze van spreken. Niets natuurlijk is mensen vreemd. Het is een cruciale waarheid, die verder nog verduidelijkt zal worden. Maar de meest frappante conclusie van Linders' onderzoek heeft niets met onze menselijke natuur te maken, maar alles met hoe cultureel geconditioneerd ons zorggedrag – of het gebrek eraan – wel is en hoe onwennig wij in het samenleven staan.

Vraagverlegenheid, zo noemt zij het.

Zich willen inzetten voor een ander is niet verdwenen. Veel minder alleszins dan we dikwijls spontaan denken, hebben studies uitgewezen. Meer dan zeven miljoen Nederlanders en Vlamingen doen regelmatig vrijwilligerswerk. Met de mantelzorgers erbij kom je al gauw aan meer dan tien miljoen op een totaal van pakweg drieëntwintig miljoen Nederlanders en Vlamingen. Nog altijd een indrukwekkend aantal.

Wel mag duidelijk zijn dat om allerlei redenen de intensiteit van de inzet en de zorg wel sterk verminderd is. Met de afbouw van the struggle for life in de loop van de twintigste eeuw, met de toegenomen welvaart en dankzij de zegeningen van de geprofessionaliseerde verzorgingsstaat is de evidentie om

elkaar in onze gewone handel en wandel spontaan bij te staan inderdaad afgenomen. Maar zorg dragen voor de ander op zich is zeker niet verdwenen.

Niets natuurlijk verdwijnt zo maar, hoezeer een cultuur ook ageert.

Wat Lilian Linders in haar onderzoek wel constateert, is dat wij ons wel danig gereserveerd zijn gaan opstellen naar de andere toe. De mondige westerling is geleerd om zo zwaar in te zetten op zelfstandigheid en privacybescherming dat hij afstand is gaan houden, dat hij heel veel sociale vaardigheden verleerd heeft en zo waar een vorm van ongemakkelijkheid en verlegenheid heeft ontwikkeld in het aanschijn van de andere.

Drie soorten verlegenheid onderkent Linders in de menselijke omgang van vandaag: verlegenheid om hulp te vragen, verlegenheid om hulp te bieden en verlegenheid om hulp uiteindelijk te accepteren.

Hulp vragen en je blootgeven aan een ander en toegeven dat je iets niet kunt, is een zwakgebod geworden. Hulp vragen is voor losers. Dat doe je niet. Tenzij je ervoor betaalt misschien.

Ook hulp aanbieden is lang niet vanzelfsprekend meer. Met welk recht zou je dat doen? Wie ben jij dat je de eerste stap zou zetten en je zou bemoeien met het leven van iemand anders? Afstand houden en niet interveniëren zijn belangrijke normen geworden. En het is overigens ook veel gemakkelijker dan mogelijks een hoop narigheid over je hoofd te trekken. Mind your own business! Als ieder voor eigen deur veegt is gans de straat proper!

Hulp uiteindelijk aanvaarden, ook dat ligt niet echt lekker. Acceptatieschroom, noemt Linders het. Het dop-je-eigen-boontjes-syndroom staat acceptatie lelijk in de weg. Overigens, waarom zouden anderen ons kunnen helpen, als wij het zelf niet kunnen? Toch maar doorbijten dus en ons vermannen. Gezichtsverlies leiden is misschien nog erger dan niet geholpen worden.

Met haar diepte-interviews heeft Lilian Linders nog iets ontdekt: doorgaans is de gereserveerdheid om hulp te vragen groter dan die om hulp aan te bieden. Dit betekent wellicht dat een enorm hulppotentieel niet aangeboord en dus niet gecultiveerd wordt. Veel leed zou dus kunnen voorkomen worden en veel vreugde en maatschappelijke tevredenheid gezaaid, wanneer een culturele aberratie als vraagverlegenheid onze geesten niet langer zou verstoren. Hulp vragen en hulp geven is blijkbaar enorm moeilijk geworden zonder betalingsbewijsje achteraf.

Vraagverlegenheid als product van over-welvaart en over-individualisme. Te veel van het goede wat maakt dat ons welzijn en ons geluk gehypothekeerd raken op manieren die mensen vroeger nooit voor mogelijk zouden geacht hebben.

Want dat het pijn doet, onze westerse moeite met gemeenschappelijkheid en met wederkerigheid, is zeker. Een knagende, psychische, existentiële pijn is het, waar geen remedie tegen bestaat en die we cash betalen, om de simpele reden dat onze cultuur op een aantal vlakken flagrant ingaat tegen onze menselijke natuur. Een gevecht dat we – ondanks alle rationele, hoogtechnologische creaties – nooit kunnen winnen. Zo zal ik hier verder betogen.